

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิดทางจิตวิทยาที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ต้องมีแรงจูงใจให้กระทำ และพาร์สัน (Talcott Parsons) ปรมาจารย์ทางสังคมศาสตร์ท่านหนึ่งก็ได้ให้ทัศนะว่า การวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ทางสังคมศาสตร์ต้องเอาการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาเกี่ยวกับ "แรงจูงใจของมนุษย์" มาใช้ให้เป็นประโยชน์

ทฤษฎีหลักที่นักจิตวิทยาและนักสังคมศาสตร์มักอ้างอิงคือ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ 5 ชั้น ตามแนวคิดของมาสโลว์ ซึ่งกล่าวว่าความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์มีดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการความปลอดภัย
3. ความต้องการความรักความอบอุ่น
4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง
5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด

ประกอบกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแรงผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์ว่า คือ ความทะยานอยากหรือความใคร่ความกระหายที่เรียกว่า ตัณหา ซึ่งมี 3 อย่าง

1. กามตัณหา คือ ความต้องการอยากใช้ชีวิตอย่างที่โลกเขาใช้ชีวิตกัน อยากในสิ่งที่คิดว่าจะทำให้ชีวิตเรามีความสุขความสบาย
2. ภวตัณหา คือ ความอยากเป็นโน้นเป็นนี่
3. วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากจะอยู่ในสภาพปัจจุบัน ความไม่อยากเป็นโน้นเป็นนี่

ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิดใหญ่ ๆ ข้างต้นจึงได้ลงมือทำการวิจัย โดยเลือกกลุ่มประชากรที่ใกล้ชีวิตประชาชนมากที่สุด และเป็นผู้มีบทบาทในท้องถิ่นมาก คือ กำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน และ สจ. โดยได้เน้นไปที่กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพราะมีปริมาณพอสมควร ในระดับอำเภอหนึ่ง ๆ

ทำไมผู้วิจัยจึงเน้นไปที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ความสำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมักเป็นที่เลื่อมใสถืออย่างมาของคนในท้องถิ่น และนับได้ว่าเป็นหัวหน้าปกครองโดยการเลือกจากประชาชนในชนบท ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมาก กำนันผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นคนนำเอาคำสั่งนโยบายทั้งหลายของส่วนกลาง ไปถึงมือประชาชนในท้องถิ่น ผู้ที่เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านจึงต้องเป็นผู้ที่ไว้วางใจได้ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นบุคคลตัวอย่างของราษฎรอีกด้วย บทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านนับว่าสำคัญและจำเป็นต่อชุมชนเท่าถึงตลอดจนสติปัญญาให้อย่างมากมาย ในการปฏิบัติหน้าที่จำเป็นต่อลูกคสิ ใกล้เคียงประชาชนและสามารถทำได้มากกว่าเจ้าหน้าที่ทุกหน่วยในระบบราชการ ภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงค่อนข้างยากลำบาก และถ้าจะได้รับแทนทองคำ เป็นพดสั้นซึ่งเป็นรางวัลสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านดีเกินแล้วยิ่งลำบากยากเย็นยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะต้องมีคุณสมบัติพิเศษดังต่อไปนี้

1. เข้าใจถึงความรับผิดชอบหลักของนักปกครอง คือ การนำมติทุกข้บำรุงสุขของประชาชน
2. รู้จักงานในความรับผิดชอบอย่างดี
3. รู้จักท้องที่ในเขตปกครองเป็นอย่างดี
4. รู้จักคน 5 จำพวก คือ ข้าราชการในอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ประชาชนในความปกครอง
5. รู้จักตนเอง มีพรหมวิหาร 4 และประพฤติดคนเป็นผู้ที่ผู้อื่นหวังพึ่งได้ มีความเป็นธรรมและรู้จักรักษาหลักการ
6. รู้จักเทคนิคการทำงาน คือ รู้จักวิธีการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักถึงความขัดแย้งหรือปัญหาตลอดจนวิธีแก้ไข
7. มีคุณสมบัติของนักพัฒนา เช่น เชื่อและเคารพในรัฐธรรมนูญ มีความสนใจต่อราษฎรอย่างแท้จริง ไม่แย่งความดีความชอบไปจากราษฎร มีอารมณ์ขัน มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความคล่องตัว มีปณิธานแน่นอน มีความรักในรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง และเข้าใจราษฎร

พหุजनสมมุติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "แรงจูงใจที่ผู้นำชุมชนเข้ามาับบทบาททางการเมือง เพราะต้องการรักษาสถานภาพการเป็นผู้นำและรักษาอำนาจในชุมชนของตนไว้"

บทบาททางการเมืองในที่นี้ ผู้วิจัย หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนแสดงออกในทางการเมือง โดยการเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัคร สส. การสมัครเป็นสส. ด้วยตนเอง การสมัครเป็นสจ. การสมัครเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของผู้นำในท้องถิ่นก่อนจะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นและบทบาททางการเมืองอื่น ๆ รวมทั้งการให้ความสนใจต่อข่าวสารบ้านเมือง การแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ นั้น มีแรงจูงใจจากการต้องการให้คนอื่นยอมรับในบทบาทของตน สถานภาพของตนว่าเป็นหัวหน้าเป็นผู้นำในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ตลอดไป

จากการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งตัวเกณฑ์แรงจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็นข้อ ๆ และได้ผลสรุปออกมาดังต่อไปนี้

1. ค้นข้อมูลทั่วไปพบว่าผู้นำชุมชนมีอายุระหว่าง 40 ปีขึ้นไป เป็นส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย และสมรสแล้ว การประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร มีค่าขายบ้างประปราย

จากข้อมูลที่ได้มาแม้ว่าทางราชการจะให้โอกาสพิเศษให้เข้ามาับบทบาททางการเมืองเท่าเทียมกับชายแล้วก็ตาม แต่สังคมก็ยังยกย่องเพศชายให้เป็นฝ่ายนำมากกว่า และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยเองก็พบว่าในชนบท ผู้ที่เป็นกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ในชนบทยังถือว่าผู้ชายต้องรับผิดชอบครอบครัว นำครอบครัว ฝ่ายหญิงจะเป็นเพียงแม่บ้าน คอยดูแลกิจการงานบ้าน เรื่องนอกบ้านเป็นเรื่องของสามีและลูกชาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังสะท้อนค่านิยมแบบไทย ๆ และยังมีให้เห็นอยู่ในต่างจังหวัด

2. ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า การดำรงตำแหน่งมีจุดมุ่งหวังเพียงได้รับการยอมรับ มีชื่อเสียง เกียรติยศ แม้ว่าจะได้รับค่าตอบแทนน้อยแต่ก็ยังอยู่ดำรงตำแหน่งต่อไป เกียรติยศเป็นของยั่งยืน ใ้รับแล้วก็ยังคิดตัวไม่เสื่อมสลาย คนยังศรัทธายกย่อง แต่ถ้ามีเงิน อำนาจไ้มากก็จะหมดไปไม่จีรัง

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเองก็พบว่า ส่วนใหญ่ราษฎรยังยอมรับในเกียรติ เครื่องแบบ เวลามาติดต่อบุคลากรทำให้แสดงบัตรประจำตัว ถ้าใครมีบัตรอื่นที่ทางราชการออกให้ เช่น บัตรประจำตัวกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกกองทุนเพื่อความมั่นคง แห่งชาติ บัตรลูกเสือชาวบ้าน ฯลฯ พวกเขามักจะใช้บัตรเหล่านั้นมาแสดงตัวมากกว่า บัตรประชาชนธรรมดา แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกที่ตนเองมีอะไรที่เหนือกว่าราษฎร ธรรมดา และหวังว่าราชการจะให้การยอมรับมากกว่า อำนวยความสะดวกมากกว่า ซึ่งเท่าที่สังเกตก็มักเป็นเช่นนั้น กล่าวคือ เมื่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาติดต่อบุคลากรจะได้รับการอำนวยความสะดวกมากกว่า เพราะราชการถือว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทน ของทางราชการ เป็นผู้ถ่ายทอดข่าวสารของทางราชการไปสู่ราษฎร และนำเอาความ ต้องการของราษฎรมาให้ทางราชการทราบ

3. ผู้นำชุมชนในกรณีแรงจูงใจใฝ่หาอำนาจหรือไม่ ผลการวิจัยออกมา ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ให้คำตอบว่าไม่ได้ใฝ่หาอำนาจ แต่ต้องการสร้างความเจริญให้ ท้องถิ่น ไม่ได้หวังผลตอบแทนเป็นส่วนตัวนัก แต่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามที่ตามความรู้สึก ต่อการเป็นเจ้าคนนายคน แม้ว่าพวกเขาจะมีบรรพบุรุษเป็นชาวบ้านธรรมดาผู้จัก ขวนขวายก็อาจมีโอกาสดำเนินการได้ มีผู้ให้คำตอบสนับสนุนเกี่ยวกับประเด็นนี้มาก อาจแสดงว่า โดยเนื้อแท้แล้วผู้นำชุมชนต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียงจริง และอยากจะโยงไปถึง ความต้องการมีอำนาจนั่นเอง แต่การตอบคำถามในข้อค้น ๆ ของแบบสอบถามมักจะ ออกมาในลักษณะที่เจียมตัว หรือกระดากใจที่จะกล่าวออกมาตรง ๆ ในความเป็นจริง แล้วตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเองก็มีกฎหมายรองรับว่า มีอำนาจหน้าที่ ไม่เช่นนั้นเรา จะไต่ถามหรือที่ว่า กำนันอิทธิพล ผู้ใหญ่บ้านอิทธิพล ทำไมผู้สมัคร สส. จึงอยากได้ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นหัวหน้าคณะให้ สิ่งเหล่านี้มีความหมายว่า ผู้ใหญ่บ้าน กำนันมี อิทธิพลและมีบทบาทต่อราษฎรมากนั่นเอง

4. ผู้นำชุมชนกับการตอบสนองความต้องการของจิตใจ ผู้วิจัยเห็นด้วย กับนักรัฐศาสตร์อย่างลาสเวลล์ ที่ว่าบุคคลที่ในวัยเด็กมีความรู้สึกว่าคุณชาคคักคี่ศรี ไม่มี ความหมายเมื่อโตขึ้นจะแสวงหาอำนาจหรืออีกผู้หนึ่ง เควิส ก็กล่าวในทำนองเกี่ยว กันว่า การที่บุคคลใดปราศจากความรักใคร่ ปราศจากความอบอุ่นในชีวิตจะมีผลต่อ

สภาพจิตใจเป็นอย่างมาก

จากการวิจัยพบว่าความรู้สึกกดทับ (repression) ในวัยเด็ก อันเนื่องมาจากการขาดโอกาสในการศึกษาของผู้นำชุมชนมีบ้างในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่เชื่อมั่นในตนเองและสามารถที่จะนำชุมชนแก้ปัญหาในท้องถิ่นได้ตามกำลังความสามารถ ข้อเท็จจริงคือ ผู้นำชุมชนเหล่านี้เติบโตมาในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ไม่ค่อยมีการแข่งขันนัก การขาดโอกาสบางอย่าง เช่น การศึกษา ไม่ค่อยได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพราะสภาพเศรษฐกิจบังคับ อีกประการหนึ่งสังคมในชนบทที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ต้องกระตือรือร้นมากนักก็อยู่กันได้ ผู้นำชุมชนเหล่านี้จึงไม่คิดแสวงหาสิ่งที่ไกลตัวเกินไป การได้เป็นผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน ในตำบลจึงเป็นเรื่องที่พวกเขาภาคภูมิใจอยู่แล้ว

5. ผู้นำชุมชนกับแรงจูงใจในความสำเร็จ มนุษย์ทุกคนทำอะไรก็ต้องหวังผลสำเร็จ ไม่ว่าจะมียุโรปสรรคอะไรขวางหน้า มาสโลว์เองยังกล่าวว่า ความต้องการขั้นสูงสุดของคนเรา คือ ความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิต

จากการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนมีความคิดว่าตนพอใจในตำแหน่งที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ ไม่อยากจะกระตือรือร้นที่จะมีตำแหน่งสูงขึ้นไปกว่าปัจจุบัน คือยังกลัวอุปสรรคที่ขวางหน้า ถ้าพิจารณาในแง่อุปสรรคที่พบเห็นกันโดยทั่วไป ก็คือ ปัจจุบันการเลือกตั้งแต่ละครั้งต้องใช้เงิน นั่นคือผู้นำชุมชนต้องมีฐานะดีพอสมควรจึงคิดลงเล่นการเมืองในระดับชาติได้ แต่ฐานะที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ยังไม่มากพอที่จะเสี่ยง อีกประการหนึ่ง การได้ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามความรู้สึกของชาวบ้านแล้วจัดว่าใหญ่โตมีเกียรติ ราษฎรให้ความเคารพยกย่องพอสมควรอยู่แล้ว ถ้าจะนึกถึงทฤษฎีของมาสโลว์แล้ว อาจกล่าวได้ว่า พวกเขาบรรลุความพอใจแล้วในภาวะการณปัจจุบันนั่นเอง แต่เราก็คาดการณ์ไม่ได้ว่าพวกเขามีความทะเยอทะยานมากไปกว่านี้หรือไม่ถ้าพวกเขา มีทรัพยากรทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าการคาดเดาได้

6. ผู้นำชุมชนกับการรักษาความเป็นธรรมในสังคม แรงจูงใจตัวนี้วัดค่อนข้างยากเพราะไม่มีใครยอมรับว่าคนไม่ใช้อย่างแน่นอน แต่ผู้วิจัยได้พยายามสร้างแบบสอบถามเพื่อหาความรู้สึกของผู้นำชุมชน ผลที่ได้รับคือผู้นำชุมชนมีมโนธรรม

ในใจพอสมควร แรงจูงใจในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง มีตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนเพื่อสร้างความเจริญให้ท้องถิ่น เป็นการเสียสละตนเองเพื่อสังคมชนบท

7. ผู้นำชุมชนกับการจัดตั้งกลุ่มหรือเข้าร่วมองค์กรทางการเมืองเพื่อเสริมบุคลิกภาพการเมือง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรสโมสร โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นการรวมตัวกันในท้องถิ่นที่พบเห็นกันบ่อย ๆ อาทิ กรรมการวัด กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นการพบปะในหมู่สมาชิกและมีการจัดกิจกรรมกลุ่มเป็นครั้งคราว อาจเป็นเพราะมีภารกิจส่วนตั้มาก แต่อย่างไรก็ตาม ในหมู่สมาชิกก็ยังมีช่วยเหลือกันไม่มากนักน้อย แต่อาจสังเกตได้ว่ากลุ่มที่พวกเขาสังกัดไม่ใช่รูปกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยตรง แต่เป็นกลุ่มที่พบเห็นกันโดยทั่ว ๆ ไป

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น น่าจะพิสูจน์สมมุติฐานได้ว่า แรงจูงใจที่ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองนั้นประเด็นหลักไม่ใช่เพราะต้องการรักษาสถานภาพการเป็นผู้นำในท้องถิ่นและรักษาอำนาจในชุมชนของตนไว้ แต่สิ่งที่พวกเขาต้องการมากที่สุด คือ เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับจากราษฎรและทางราชการ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดไม่ได้มีความกระตือรือร้นที่จะมีตำแหน่งสูงขึ้นไปจากปัจจุบัน ผู้นำชุมชนเหล่านี้กว่า ร้อยละ 60 ทอมว่าสมัยเด็ก ๆ เคยเป็นหัวหน้าชั้น การที่ได้เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัด ถือว่าพวกเขาก้าวขึ้นมาอยู่ในระดับหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ แล้ว ระวังความพอใจอยู่แค่นี้ คำตอบที่ได้รับมาส่วนมากให้เหตุผลว่าเพราะระคับการศึกษาของตนเองน้อย และฐานะทางเศรษฐกิจไม่อำนวย จึงคิดว่าการคืนรนไปกว่าที่เป็นอยู่มิแต่ทำให้เสียเวลา เสียเงิน โดยเปล่าประโยชน์ หรือได้ไม่คุ้มกับที่เสีย

ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานในเบื้องต้นเพราะคิดว่าผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นไทยจะเหมือนกับของตะวันตก ที่มีแนวโน้มว่าจะมีการเล่นการเมืองในระดับชาติต่อไป และคิดว่ากลุ่มที่เป็นการจัดตั้งในชุมชนจะให้การสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนเติบโตในทางการเมืองได้ เพราะผู้วิจัยเคยพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะสมัครรับเลือก

คังเป็นสส. สจ. คอไป แต่ข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นอย่างที่คิด ผู้นำชุมชนของไทยมีความต้องการที่จะดำรงตำแหน่งในระดับหนึ่งเมื่อได้แล้วก็หยุดความพอใจตรงนั้น กล่าวคือส่วนใหญ่คิดว่าการที่ตนได้เป็นผู้ใหญ่บ้านก็เพียงพอแล้ว มีน้อยมากที่อยากจะขึ้นเป็นกำนัน เป็น สจ. และยิ่งเลยไปจนถึง สส. ยิ่งไม่ได้คิด ผู้วิจัยจะไ้สรุปและเสนอข้อสังเกตเป็นรายละเอียดต่อไปนี้

สรุปและข้อสังเกต

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทย : ศึกษากรณีผู้นำชุมชนในเขต อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ประชากร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัดทั้งหมด 120 ท่าน เป็นผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ มูลเหตุจูงใจที่ผู้วิจัยเลือกหัวข้อนี้เพราะผู้วิจัยคิดว่าการเมืองระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการเมืองในระดับหมู่บ้าน คำบาลเป็นพื้นฐานสำคัญของการเมืองในระดับสูงขึ้นมา สิ่งที่น่าสนับสนุนกัน คือ ทำอย่างไรจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน คำบาล ใ้รู้เห็น เข้าใจการเมืองการปกครองในระดับที่สูงขึ้นจนถึงระดับชาติ การเลือกผู้นำของท้องถิ่นในชนบทนั้น ๆ นั้นเองเป็นสิ่งปลูกฝังแนวคิดนี้

ในระดับตำบลและหมู่บ้าน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครองดูแลความทุกข์สุขของประชาชน ในระดับอำเภอ จังหวัด มีสจ. เป็นตัวแทนของราษฎรทำหน้าที่ปกป้องดูแลผลประโยชน์ของประชาชน ผู้นำชุมชนเหล่านี้มีความใกล้ชิดกับราษฎรมาก ทั้งราษฎรก็ให้ความเชื่อถือเลื่อมใสศรัทธา เมื่อราษฎรเดือดร้อนหรือได้รับความทุกข์ยากก็ไ้อาศัย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ความช่วยเหลือเป็นอันดับแรก หากสวีสัยก็รายงานค่อทางราชการ เพื่อขอความช่วยเหลือต่อไป ทั้งยังเป็นหูเป็นตาให้กับทางราชการไ้ทราบข่าวคราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน นอกจากนี้เมื่อทางราชการมีนโยบายที่จะคองให้ประชาชนทราบหรือปฏิบัติก็ให้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นำไปถ่ายทอดให้ถึงประชาชน หรือในการรักษาความมั่นคง ปลอดภัยของชาติ ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ผู้นำเหล่านี้ก็ทำงานไ้ผลดีตลอดมา

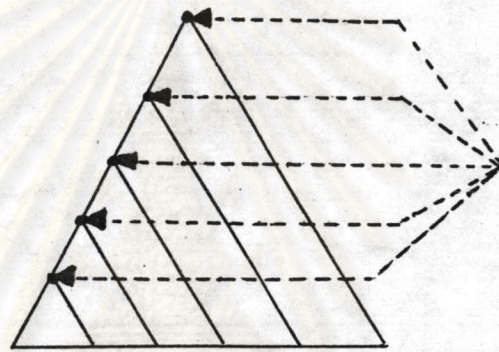
แม้แต่ในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่ง

งานราชการ งานราษฎร จะบรรลุผล ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเสียสละเวลาส่วนตัว การงาน ครอบครัว มาทุ่มเทให้กับงานจนบังเกิดความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองในสังคม ปกป้องรักษาความร่มเย็นในหมู่บ้าน ผลงานอันดีเด่นแต่ละปีของท่านเหล่านี้จะทำให้ได้รับแทนทองคำ พร้อมด้วยอาวุธปืน อันเป็นเกียรติประวัติที่จะเชิดชูวงศ์ตระกูลสืบไป

ผู้นำชุมชนเหล่านี้ได้รับค่าตอบแทนนับว่าน้อยมาก มากจนไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ ผู้นำเหล่านี้ต้องมีอาชีพหลักของคนอยู่ก่อนแล้ว การเป็นผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้เสียสละทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาดำรงตำแหน่งอยู่ได้ ถ้าจะตอบว่าผลตอบแทนเป็นเงินเดือน เป็นเบี้ยประชุม สวัสดิการหลายอย่างคล้ายข้าราชการ ค่าตอบแทนนี้จึงไม่น่าจะถูกคองนัก

ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่ว่า มนุษย์มีแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมอะไรออกมา เพื่อลดแรงกระตุ้นสิ่งเร้า เป็นทฤษฎีที่นำมาใช้ได้จริง และถ้านำทฤษฎีดังกล่าวมาเทียบเคียงแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นไปตามทฤษฎี กล่าวคือ ผู้นำชุมชนต่างก็บรรลุนิยามความต้องการของคนแล้วในสภาวะแวดล้อมปัจจุบัน แม้ว่าส่วนมากจะให้ค่าตอบแทน ไม่คิดที่จะมีตำแหน่งสูงไปกว่านี้ ผู้ใหญ่บ้านก็ยังพอใจเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนันก็พอใจเป็นกำนัน ไม่อยากเป็น สจ. สส. น่าจะมองได้ว่าพวกเขาบรรลุนิยามความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิตตามอัศภาพในขณะนี้ ตอบสนองความต้องการขั้นที่ 5 นั้นเอง แต่ในขณะเดียวกันอาจมองได้อีกประการหนึ่งว่าในส่วนลึกของจิตใจ พวกเขาต้องการแสวงหาคำแห่งที่สูงขึ้นไปอีก แต่ขณะนี้โอกาส ทรัพยากรทางการเมือง และเวลา ยังไม่อำนวย แม้ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเป็นสัจธรรมยังกล่าวว่า มนุษย์มีภวคันหา ความอยากเป็นโน่นอยากเป็นนี้ ผู้ใหญ่บ้านอาจพอใจที่ได้รับเกียรติ มีราษฎรยอมรับในหมู่บ้านก็พอแล้ว ไม่ไผ่ฝันที่จะเป็น สจ. สส. เพราะคนเจียมตัวมีความรู้หน่อย จบชั้น ป.4 อาชีพทำนา ทำไมจะต้องคิดไปไกลถึงขนาดเป็น สส. การได้

เป็นผู้ใหญ่บ้านบางคนต้องได้รับการขอร้องให้เป็นเพราะไม่มีใครอยากเป็น เพราะต้องรับผิดชอบงานต่าง ๆ มากมาย ทั้งงานหลวง งานราษฎร์ ต้องกระทบกระเทือนครอบครัวในเรื่องเวลาให้กับครอบครัวและการงานก็น้อยลง ถ้าจะมองรูปสามเหลี่ยมลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์แล้วจะเห็นว่า มนุษย์เรากำแพงมียอดของสามเหลี่ยมต่างกัน กล่าวคือมีความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิตต่างกัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำท้องถิ่นอาจคิดว่าตนสำเร็จสมหวังแล้วที่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่บนยอดของสามเหลี่ยมอันเล็กแคบนี้ การเมืองอาชีพต้องการดำรงตำแหน่งสูงกว่านั้น เช่นอยากเป็น สส. รัฐมนตรี หรืออยากไปไกลขนาดเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งอยู่บนยอดของสามเหลี่ยมที่ใหญ่ขึ้น ๆ เป็นขั้น

ลำดับชั้นความต้องการสูงสุด
ของผู้นำ

แผนภูมิ : แสดงลำดับชั้นความต้องการสูงสุดของผู้นำไทย

ประการต่อมาการได้เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการเกษียณอายุเหมือนข้าราชการ พวกนักการเมืองอาชีพมักจะมุ่งยกให้เป็นหัวหน้าคณะโดยการให้เงินทองรดปิตุภูมิมาใช้ เพื่อหวังชิงคะแนนเสียงจากราษฎร ตัวกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ต้องลงสมัครเองก็ได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างแน่นอน ถ้าลงสมัครเองถ้าไม่ได้เป็น สส. โทษจะต้องเสียเงินมากมายแล้ว ความเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็จะหมดวาระลงไปด้วย

ผู้วิจัยสังเกตพบว่าเมื่อครั้งที่ผู้นำชุมชนส่วนมากได้รับการคัดเลือกมาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้น ในอดีตส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เงินในการหาเสียงเลือกตั้งเหมือนการเลือก สส. ที่จะจ่ายเงินแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นรายหัว แต่ใช้วิธีเลี้ยงสุรา อาหารเป็นแบบสังสรรค์กัน ไม่มีการพิมพ์โปสเตอร์หาเสียงเหมือนการเลือก สส. แต่รูปแบบของการใช้เงินแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเริ่มมาใช้ระยะหลัง กับการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สจ. แล้ว เมื่อมีการเลือกผู้นำชุมชนใหม่แทนคนเดิมที่ลาออกหรือเกษียณอายุ

ผู้นำชุมชนบางรายที่เป็นส่วนน้อยรู้สึกท้อแท้ที่จะดำรงตำแหน่งปัจจุบัน เพราะเขามีความรู้สึกว่าข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรมเป็นเจ้านายต้องคอยเอาใจ เมื่อมีข้าราชการเข้าไปในหมู่บ้าน คำบล ข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยเคยพบ คือ ราชการไม่มีการประสานกัน ข้าราชการ 4 กระทรวงหลักต่างสนองตอบนโยบายกรม กระทรวงของตนสร้างผลงาน เข้าไปหาผู้นำชุมชนเพื่อให้โครงการบรรลุผล ข้าราชการต่างเข้าไปในชุมชนคนละครั้ง ไม่มีการนัดกันเข้าไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจะช่วยให้ประหยัดเวลาและงบประมาณ ผู้นำชุมชนจึงสงสัยว่าเขาเป็นตัวแทนของหน่วยงานไหนแน่ เพราะคอยให้ข้อมูลแก่ข้าราชการของกรมการปกครอง กระทรวงเกษตร กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยคิดว่าโครงการอำเภอเคลื่อนที่ของกรมการปกครองน่าจะช่วยเหลือทัศนคติที่ไม่ดีของผู้นำชุมชนได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า มีการจัดโครงการอย่างสม่ำเสมอและได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องอย่างไร โดยเฉพาะจากหน่วยงานของ 4 กระทรวงหลัก

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ผู้นำชุมชนเป็นสมาชิกกลุ่มที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในท้องถิ่น เช่น กรรมการวัด กรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ก่อนที่จะมาดำรงตำแหน่งก็เคยเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แล้ว เป็นผู้เสียสละ มีหน้าที่คาในหมู่บ้าน ตำบลนั้น ๆ การปฏิบัติตนให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปเป็นการสร้างบุคลิกภาพว่ามีไปด้วย แต่ในชนบทการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ไม่ค่อยมี นอกจากมีงานเทศกาล งานประจำปี จึงจะมีการรวมตัวกันครั้งหนึ่ง การสร้างบารมีของผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะออกหน้าออกตา ญาติญาติ จักแจงและเป็นธุระในนามส่วนตัวมากกว่าเป็นกลุ่ม จุดนี้ต่างจากตะวันตก เพราะการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำในตะวันตกจะเริ่มต้นจากการเข้ามีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น เช่น เป็นสมาชิกกลุ่ม ออัคร สโมสร แล้วจึงลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของท้องถิ่นนั้น ๆ จะมีกลุ่ม ออัคร สโมสรที่ผู้นำนั้นสังกัดจะช่วยสนับสนุน แต่บ้านเราไม่เป็นเช่นนั้น กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งส่วนใหญ่ไม่แข็งพอที่จะมีส่วนสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนรับเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่นได้ และมักเป็นการจัดตั้งโดยทางราชการ ซึ่งถึงแม้ว่ามีข้าราชการคอยเป็นพี่เลี้ยง กลุ่มนั้น ๆ ก็ยังไม่แข็งพอ เช่น กรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ผู้นำชุมชนได้รับเลือกเพราะบุคลิกภาพส่วนตัว การได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านต่างหาก

ข้อสักระการหนึ่งคือ ในชนบทผู้นำท้องถิ่นมักมีอิทธิพล มีคนนับหน้าถือตา จะมีคนเชื่อฟังคำสั่ง จะมีผู้ที่ถูกเรียกว่า "ลูกน้อง" คอยรับคำสั่งจากผู้นำชุมชนนั้น ๆ ซึ่งในลักษณะเช่นนี้ เป็นคล้าย ๆ กิ่งกลุ่มกึ่งเอกชนที่คอยสนับสนุนผู้นำในท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลา และสิ่งนี้เองที่ถึงแม้ผู้นำชุมชนจะไม่ได้สังกัดกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง แต่พรรคการเมืองกลับนิยมเข้าหาผู้นำเหล่านี้ เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สจ. เป็นที่เคารพนับถือของราษฎรในท้องถิ่นนั่นเอง ราษฎรที่ไม่รู้จักผู้สมัคร สส. ก็มักจะถามความเห็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สจ. ว่า จะเลือกใครดี เพราะฉะนั้นแม้ทางราชการจะห้ามไม่ให้ผู้นำเหล่านี้เป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครรายใด แต่ก็ห้ามไม่ได้ในทางปฏิบัติ

โดยสรุปแล้ว ผู้นำชุมชนมีแรงจูงใจในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สจ. หรือเข้าร่วม สนใจกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ เพราะต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นสำคัญ แม้ว่าสวัสดิการที่ทางราชการจะให้ตอบแทนนั้นน้อยมาก แต่พวกเขาถนัดที่จะเป็น และผู้วิจัยคิดว่าโดยเนื้อแท้แล้วบุคคลเหล่านี้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งเกียรติยศ ชื่อเสียงแล้วอาจโยงไปถึงความมีอำนาจ เพราะตำแหน่งดังกล่าวมีอำนาจที่มีกฎหมายรองรับให้อยู่แล้ว และตราบไคที่ยังมีอำนาจยอมมีอิทธิพล แม้ไม่ใช่โดยตรงต่อรัฐ หรือราชการก็ยังมีโดยทางอ้อม

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ชื่อหัวข้ออาจจะเป็นนามธรรม จำเป็นต้องใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยาเข้ามาประกอบกับการวิเคราะห์กับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ ผลการวิจัยอาจจะออกมาในลักษณะที่ไม่สามารถชี้ชัดลงไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้สัก แต่สิ่งหนึ่งที่ไครับจากการวิจัย คือ ทำให้เราได้ทราบถึงความปรารถนา ความต้องการของผู้นำชุมชนที่เข้ามามีบทบาททางการเมือง

การวิจัยครั้งนี้อาจเป็นจุดเคียวที่มองผู้นำชุมชนในสังคมนระดับอำเภอเพียงหนึ่งอำเภอ อาจมีข้อบกพร่องหรือเป็นการสรุปผลการวิจัยที่ไม่ครอบคลุมเป็นลักษณะทั่วไปของผู้นำชุมชนทุกอำเภอในระดับประเทศ ผู้วิจัยก็หวังว่าจะมีการวิจัย

ในทำนองเดียวกันนี้ในระดับ ภูมิภาคที่แตกต่างกันออกไป ตลอดจนถ้ามีการเปรียบเทียบ
ได้ระหว่างผู้นำชายและผู้นำหญิงก็จะดีมาก

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจของมนุษย์ถ้าจะศึกษาอย่างได้ผลจริง ๆ
ต้องศึกษาเจาะจงเป็นรายบุคคล มีประชากรไม่มาก เพื่อจะได้ดูภูมิหลัง ประวัติส่วนตัว
ตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน การร่างแบบสอบถามต้องมีความระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิด
อคติ เพราะมีฉะนั้นจะได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับจิตใต้สำนึกของผู้นำ

การวิเคราะห์โดยใช้กรอบการมองทางจิตวิทยานับว่ามีประโยชน์จริง
และผู้วิจัยขอเสนอว่า แนวความคิดในทางพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้วิเคราะห์
เกี่ยวกับหัวข้อนี้ได้

สุดท้ายผู้วิจัยหวังว่าคงได้อ่านผลการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจของ
ผู้นำในระดับ ภูมิภาคที่ต่างกันในโอกาสต่อไปข้างหน้า.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย